

Haapaveden Haapajärven säännöstelyn kehittämiseksi haetaan lupaa

Haapajärvelle on valmistunut vuonna 2020 Vesilain 18 §:n mukainen padotus- ja juoksutusselvitys. Selvityksen taustalla on Pyhäjoen kevään 2013 jääpatotulvat ja Pyhäjoen tulvariskienhallintasuunnitelma, jossa Haapajärven säännöstelyn kehittäminen on yksi hallintasuunnitelman mukaisista toimenpiteistä. Selvityksessä on tarkasteltu Pyhäjoen jäiden liikkeelle lähdön viivyttämistä Haapajärven kevätalennuksen, vedenpinnan noston ja juoksuttamisen avulla. Viivyttämällä pyritään haurastuttamaan jokijäitä ennen jäiden lähtöä. Selvityksessä huomioitiin mm. ilmastonmuutos, vesistön virtaamien ääriolosuhteet, eri maankäyttömuodot ja eri vesistön käyttömuodot. Lisäksi tarkasteltiin eri säännöstelyvaihtoehtojen ekologiset vaikutukset ja muutoksen vaikutukset tulvien kannalta järven yläpuoliseen Pyhäjokeen.

Suunnittelun aikana tehtiin sidosryhmäyhteistyötä alueen keskeisten toimijoiden kanssa pidettävissä keskustelutilaisuuksissa. Tilaisuuksissa esille nousseet asiat huomioitiin selvityksen laadinnassa. Sidosryhmään kuuluivat Pyhäjokivarren kunnat, Haapajärven järjestely-yhtiö, Kytökylän- ja Ryytisuon pengerrusyhtiöt, Mieluskosken, Haapajärven ja Vatuksen jakokunta, Pyhäjokivarren kalastusalue, Pelastuslaitos, Koskienergia Oy, Kanteleen Voima Oy ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus.

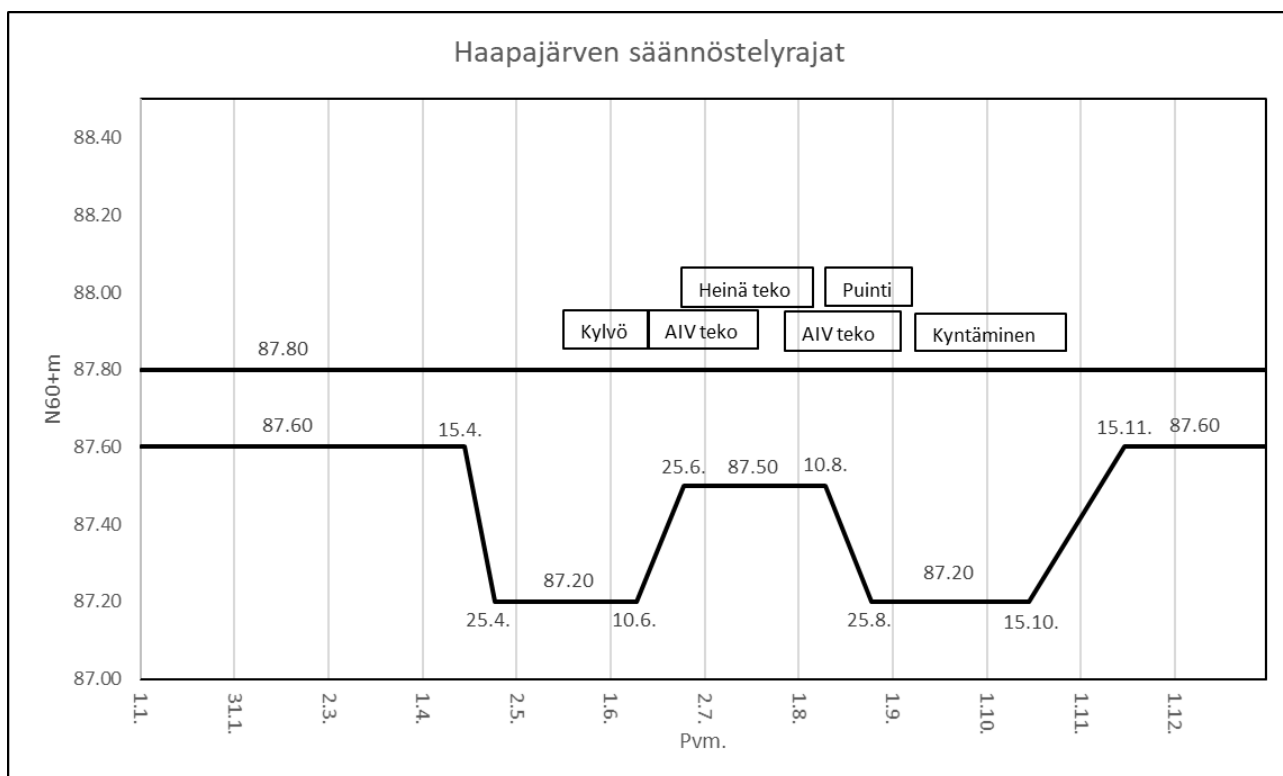
Padotus- ja juoksutusselvitystä esiteltiin yleisötilaisuutena Team-kokouksena 21.4.2021 COVID-19-viruksen takia.

Nykytilanne

Haapajärven vedenkorkeutta säännöstellään Haapakosken säännöstelypadolla. Järven säännöstelylupa on Haapajärven järjestely-yhtiöllä, joka on siirtänyt käytännön säännöstelytehtävät Koskienergia Oy:lle sopimuksen perusteella. Säännöstelyn tarkoituksena on Haapajärven ylävirran puolella olevan tulva-alueen vapauttaminen haitallisista vedenkorkeuksista.



Kuva (Tomi Puustinen): Haapakosken säännöstelypato



Haapajärven nykyiset säännöstelyrajat ja maatalouden kannalta kriittiset ajanjaksot, jolloin vedenkorkeuden on oltava riittävän alhaalla.

Vesilain edellytykset säännöstelyn muuttamiselle

Valtion valvontaviranomainen laatii tarvittaessa selvityksen toimenpiteistä, joilla tulvasta tai kuivuudesta aiheutuvia haitallisia vaikutuksia voidaan vähentää (*vesistöalueen padotus- ja juoksutusselvitys*). Vesistöalueen padotus- ja juoksutusselvityksen perusteella valtion valvontaviranomainen voi tehdä lupaviranomaiselle hakemuksen vesitaloushanketta koskevien lupamääräysten tarkistamiseksi tai uusien määräysten antamiseksi.

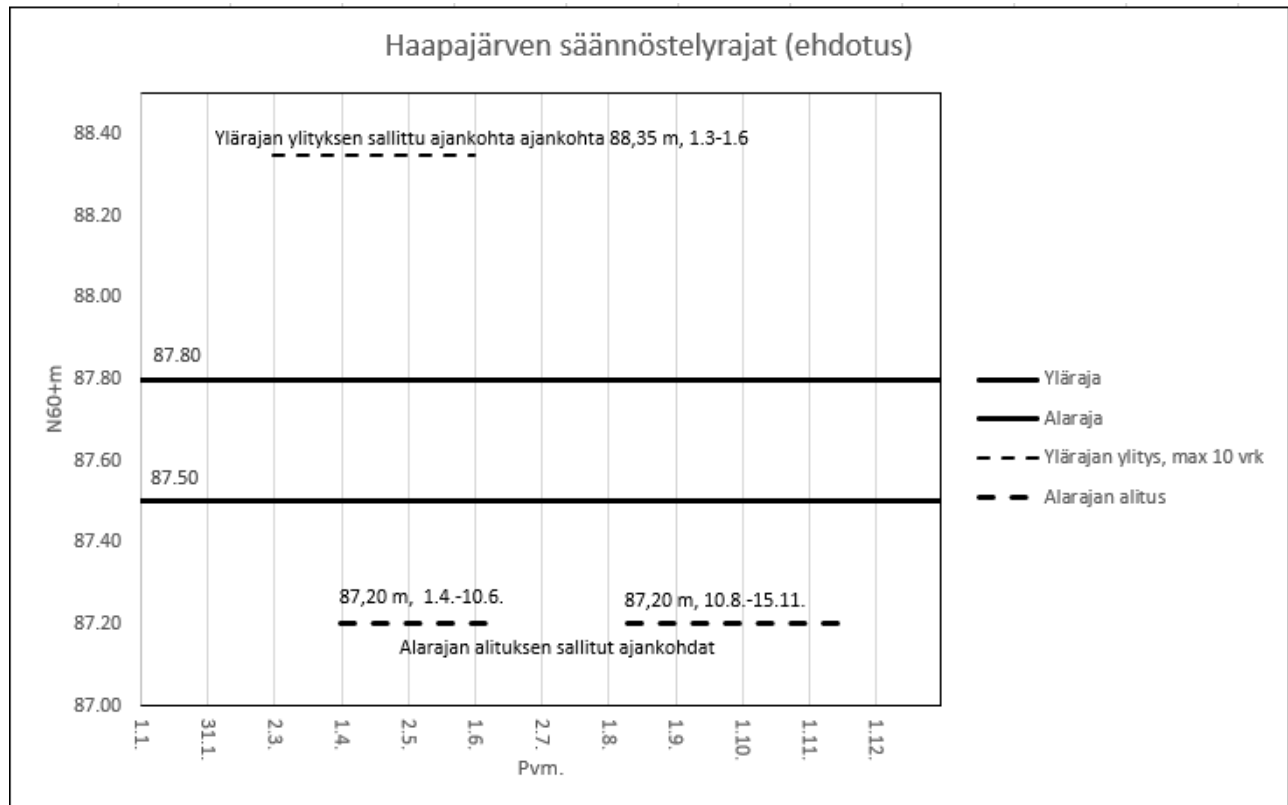
Padotus- ja juoksutusselvityksen ehdotukset uusiksi säännöstelyn luparajoiksi ja -ehdoiksi

Pyhäjoen jääpatoriskien kannalta virtaaman lyhyelläkin viivytyksellä Haapajärvessä voidaan vähentää jääpatotulvien riskiä. Tämän vuoksi olisi tärkeää hyödyntää Haapajärven nykyisen säännöstelytilavuuden (2,1 Mm³) lisäksi nykyisen ylärajan yläpuolista tilavuutta (2,9 Mm³) tasoon N60 +88,35 m saakka. Toisaalta nykyisen säännöstelytilavuuden merkitys viivytykseen on vähäinen (muutamia tunteja). Nykyisten säännöstelyrajojen (N60 +87,20 m...+87,80 m) ja välillä N60 +87,70...+88,35 m olevan säännöstelytilavuuden yhteenlaskettua tilavuutta hyödyntämällä voidaan tulvaa viivyttää noin kaksi vuorokautta.

Sekä järven virkistyskäytön että ekologisen tilan kannalta on oleellista, että kevät- ja syyskuoppa tehdään vain sille tasolle ja sen kestoisena, mikä on peltotöiden kannalta tarpeellista. Järven ekologisen tilan kannalta ovat sekä kevättulva että kesän mittaan hieman laskeva vesipinta hyödyllisiä.

Edellä esitetyn perusteella säännöstely voitaisiin järjestää tulevaisuudessa siten, että nykyinen yläraja säilyy, mutta ylärajan ylityksen aikaista lupaehto muuttetaan. Ylitystä koskeva lupaehto mahdollistaisi jatkossa Haapajärven hyödyntämisen virtaaman viivyttämisessä Pyhäjoen jääpatotulvariskien pienentämiseksi. Useista tarkastelluista vaihtoehdoista kokonaisuuden kannalta

parhaaksi valikoitui vaihtoehto, jossa säännöstelyn ylärajan yläpuolella Haapajärven lähtövirtaamaa rajoitetaan. Rajoittaminen toteutettaisiin kuitenkin niin, ettei vedenkorkeus nouse Haapajärvessä tason N60 +88,35 m yläpuolelle ja ylärajan ylitys kestäisi korkeintaan 10 vuorokautta. Lisäksi alarajasta poistettaisiin päivämääriin sidonta, koska ilmastonmuutoksen vuoksi kevät- ja syyskuoppien tarpeen ajankohta muuttuu vaikeasti ennustettavaksi. Alaraja tulisi olemaan nykyisen kesäajan alarajan tasolla N60 +87,50 m. Alaraja olisi mahdollista alittaa maatalouden tarpeisiin enintään tasoon N60 +87,20 m ja alarajan alituksen kesto olisi mahdollisimman lyhyt.



Ehdotus Haapajärven uusiksi säännöstelyrajoiksi.

Muutosehdotuksen vaikutukset Haapajärven rantarakennuksille ja rantapelloille sekä järven yläpuolisen Pyhäjoen vedenkorkeuksiin

Säännöstelyn ylärajan ylittämällä ei pitäisi olla haitallisia järven ranta-alueen rakennuksiin, koska yläraja on ylittynyt jo aiemminkin enimmillään tasoon N60+88,64 m, eikä tiedossa ole rakennusvahinkoja. Asian varmistamiseksi ELY-keskuksen toimesta suoritettiin kuitenkin rantarakennusten mittauksia keväällä 2022 mahdolliseen tulevaan ylimpään tulvarajaan asti. Mittaustulokset on esitetty lupahakemuksen suunnittelumateriaaleissa. Haapajärven yläpuoliselta alueelta löytyi 7 rakennusta, jotka ovat mahdollisesti kastumisvaarassa.

Rantavyöhykkeen peltotyöt viivästyvät maksimissaan 10 vuorokautta sellaisina vuosina, kun virtaamaa rajoitetaan ja järven yläraja ylitetään.

Haapajärven yläpuoliselle alueelle välille Haapajärvi-Joutenniva laadittiin tulvakartoitus (Insinööritoimisto Pekka Leiviskä), jolla selvitettiin mahdollisen Haapajärven säännöstelyn ylärajan ylittämisen ja nostamisen vaikutuksia Pyhäjoen vedenkorkeuksiin. Tulvakartoituksen perusteella suurimmat muutokset tapahtuvat Haapajärven läheisyydessä. Tulvakartoituksen perusteella Ryytisuon pengerrysalue on tulvasuojattu 1/20 a vedenkorkeutta vastaan nykytilanteessa ja myös järven vedenpinnan tilapäissä nostamisessa. Tulva nousee Kytökylän pengerrysalueelle jo nykytilanteessa.

Valtion valvontaviranomainen luvan hakijana katsoo, että lupamääräyksen tarkistamisesta ja uusien määräysten antamisesta aiheutuu ainoastaan Vesilain 3 luvun 21 § mukaista vähäistä edunmenetystä eikä korvattavaa siten synny. Mikäli haitta ja siitä aiheutuva edunmenetys kuitenkin katsottaisiin suuremmaksi kuin vähäiseksi haitan ilmettyä, lupahakemuksessa hakija esittää, että valtio korvaisi aiheutuneen edunmenetyksen jälkikäteen.

Muutosehdotuksen vaikutukset järven ekologiaan ja virkistyskäyttöön

Vaihtoehtoisten säännöstelykäytäntöjen vaikutusta Haapajärven ekologiseen tilaan tarkasteltiin mallintamalla vedenkorkeusvaihteluiden vaikutuksia mm. kalojen, pohjaeläinten ja kasvien elinympäristöön sekä virkistyskäyttöön. Lupaehdotuksessa esitetty uusi säännöstelykäytäntö oli tarkastelluista vaihtoehtoista ekologian ja virkistyskäytön kannalta paras ja myös nykyistä säännöstelykäytäntöä parempi.

Jatkotoimenpiteet

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus on 15.12.2023 jättänyt lupamääräyksen 4 muutosta koskevan lupahakemuksen padotus- ja juoksutusselvityksen perusteella Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle.

Lupakäsittelyssä asianosaisilla on mahdollisuus antaa lupamuutoshakemuksesta muistutuksia ja muilla kuin asianosaisilla on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä.

Lisätietoja antaa:

Vesitaloussuunnittelija Veli Pekka Latvala, Pohjois-pohjanmaan ELY-keskus,
velipekka.latvala@ely-keskus.fi p. 0295 038 365

Tutkija Kalle Sippel, vesistömallilaskennat, Suomen ympäristökeskus, kalle.sippel@ymparisto.fi p. 0295 251 646